

TÜRÜK

2024, Yıl/Year: 12, Sayı/Issue: 39, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 20.10.2024

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 18.11.2024

Sayfa / Page: 222-237

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

 İbrahim ÇEVİK

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili
ve Edebiyatı A.B.D. Doktora öğrencisi.

ibrahimcevik@hotmail.com

 Dr. Öğr. Üyesi. Namık ASLAN

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili
ve Edebiyatı A.B.D.

namikaslan@ohu.edu.tr

HALK ANLATILARININ EPİK KURALLARI BAKIŞ AÇISINDAN ÖKSÜZ YAKUP İLE TURNA'NIN HİKÂYESİ

Öz

Halk hikâyeleri Türk kültüründe destan geleneğinden sonra genellikle nazım nesir karışık şekilde oluşmuş türlerden biridir. Bunlar âşıklar tarafından anlatılan sözlü halk edebiyatı ürünleridir. Kaynakları bakımından çeşitlilik arz eden halk anlatıları konuları bakımından aşk ve kahramanlık olarak ikiye ayrılabilir. Genelde saz eşliğinde anlatılır. Hikâye metni aşığın zevkine ve geleneğe uygun bir şekilde tasnif edilir. Bu ürünlerin halkı eğitme, kültürü aktarma, hoşça vakit geçirme, eğlenme gibi işlevleri de vardır. Halk tarafından üretilip yine halka anlatılan bu eserlerin dili oldukça sadedir.

Tarihi –Coğrafi Fin Kuramı içinde Axel Olrik tarafından geliştirilen Halk Anlatılarının Epik Kuralları, halk anlatılarını yapısal yönden inceleyerek onların daha iyi anlaşılmasını amaçlamaktadır. Bu kurallar Türkiye’de çeşitli araştırmacılar tarafından doktora, yüksek lisans tezi ve makalelerde farklı edebi metinlere uygulanmıştır. Anlatıların büyük ölçüde bu kurallara uygunluğu görülmüştür. Çukurova’da anlatılan ve konusu Çukurova’da geçen halk hikâyelerinden birisi olan Öksüz Yakup ile Turna’nın Hikâyesi adlı metin de epik kurallar çerçevesinde tarafımızdan incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öksüz Yakup ile Turna, Halk Hikâyeleri, Axel Olrik, Epik Kurallar, Anlatı.

THE STORY OF THE ÖKSÜZ YAKUP AND TURNA FROM THE PERSPECTIVE EPIC RULES OF FOLK NARRATIVES

Abstract

Folk tales were generally formed in a mixture of verse and prose after the epic tradition in Turkish culture. These are oral literature products told by minstrels. Folk narratives, which vary in terms of their sources, can be divided into two as love and heroism in terms of their themes. It is generally sung with the accompaniment of saz. The people's feelings, thoughts and reactions to events are expressed. These products also have functions such as educating the public, transferring culture, having a good time and having fun. The language of these Works, produced by the public and told to the public, is quite simple.

Epic Rules of Folk Narratives, developed by Axel Olrik within the Historical-Geographic Finnish Theory, aims to better understand folk narratives by examining them structurally. These rules have been applied to different literary texts in doctoral, master's theses and articles by various researchers in Turkey. It has been observed that the narratives largely comply with these rules. The product called The Story of Öksüz Yakup and Turna, which is one of the folk stories told in Çukurova and whose subject is set in Çukurova, was also examined within the framework of epic rules. As a result of the analysis, it was seen that the story complies with all except the rule of thirds.

Keywords: Öksüz Yakup and Turna, Folk Tales, Axel Olrik, Epic Rules, Narrative

Giriş

Halk hikâyeleri, âşıklar tarafından, bir saz eşliğinde anlatılan nazım nesir karışık şekilde oluşturulmuş genelde aşk ve kahramanlık hikâyeleridir. "Halk hikâyelerini umumi olarak, mevzuları bakımından ikiye ayırmak mümkün olur: 1.Kahramanlık hikâyeleri; 2.Aşk hikâyeleri" (Boratav, 2002:16). Âşıkların anlattığı hikâyeler, aşığın kendi başından geçen bir olay şeklinde olabileceği (Sümmani ile Gülperi) gibi kurguladıkları muhayyel kahramanların maceraları (Arzu ile Kamber) şeklinde de düzenlenebilir. Bir âşık kendi yarattığı hikâyelerin yanında usta malı hikâyeler de anlatabilir. Bu hikâyeler âşık kahvehanelerinde, düğünlerde, köy odalarında halkı eğlendirmek; onların hoşça vakit geçirmelerini sağlamak; değerlere, toplum kurallarına ve törelere destek vermek; eğitim veya kültürü gelecek nesillere aktarmak; toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak (Çobanoğlu,2021:263) amacıyla anlatılır. Anlatılan hikâyeler halkın duygu ve kültür dünyasını, sosyal birikimini, değer yargılarını, olumlu ve olumsuz olaylara karşı tepkilerini ortaya koyar. Bu anlatılar bir bakıma halkın ruhunu yansıtan aynalardır. Bir bölgeyi tanımayan bir insan o bölgenin âşık hikâyelerini dinleyerek o halkın düşünce yapısı ve kültürel birikimi hakkında belirli bir kanaate varabilir.

Boratav'a göre halk hikâyeleri xvı. yüzyıldan bu yana, eski ozanların anlatma geleneğinin ürünü olan destanın yerini aldı ve o gelenekten pek çok husus (anlatıya sazın-ezginin koşulması, mimik ve ses taklitlerinin önemli bir yer tutması, anlatının büyük boyutu,..., gibi) hikâyeciliğe miras kaldı (Boratav, 1969:55-56).

Nazım kısımları olmayan (kara hikâye) örnekleri de olmakla birlikte umumiyetle nazım - nesir olarak karışık bir yapı gösteren ve hacim bakımından uzun olmasıyla da diğer halk anlatılarından kolaylıkla ayrılabilen halk hikâyeleri, Türk halkının kültür değerlerini bünyesinde toplayan önemli türlerden birisidir (Sakaoğlu, 2011:4).

Destan geleneğinde şiir şeklinde olan anlatılar geçiş dönemi eseri olan Dede Korkut Hikâyelerinde nazım nesir karışık şekilde oluşturulmaya başlanmıştır. Nazım nesir karışık şekilde oluşturulmaları bakımından halk hikâyeleri Dede Korkut hikâyeleri ile benzerlik gösterir. Bu konuda Boratav'ın değerlendirmesi şu şekildedir:

“Yeni ve orijinal bir nev'i karakteri alarak meydana gelen halk hikâyeleri, yerini tuttuğu destanın birçok vasıflarını hala taşımaktadır. Fakat bunlar onun asıl karakterini verenler değildir. Süratle yeni bir nev'e gidiş vakıası karşısında bulunuyoruz: Destani anane gittikçe zayıflıyor, çünkü destanın aslı karakterini tayin eden sosyal şartlar gittikçe ortadan kayboluyor” (Boratav, 2002:46).

Umumiyetle sözlü gelenekte yaratılan halk hikâyeleri âşıklar tarafından yine sözlü olarak aktarılır. Halk arasında icra edilen bu ürünlerin dili sadedir.

Genelde aşk ve kahramanlık anlatılan halk hikâyelerini Boratav konuları bakımından şöyle sınıflandırır:

“1.Kahramanlık hikâyeleri

2.Aşk hikâyeleri

3.Bu kategorilere tamamiyle girmeyen hikâyeler” (Boratav, 2002: 17-18).

Halk hikâyeleri farklı kaynaklardan beslenmektedir. Halk hikâyeleri kaynakları bakımından da çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. Bu konuda Boratav her hikâye için ayrı bir mevzu kaynağı düşünülebileceğini, hikâyelerin mevzularını muhtelif kaynaklardan aldığını (Boratav, 2002:20) belirtirken, bu kaynakların tasnifi konusunda Güvenç şöyle bir öneride bulunmaktadır:

“1.Anlatılar

A.Türk geleneğinden gelenler

B.İslam geleneğinden gelenler

C.Arap-Fars-Hint geleneğinden gelenler

2.Gerçek Olaylar ve Gerçekten Yaşandığına İnanılan Olaylar

A.Dinî olaylar

B.Millî olaylar

C.Bireyler ya da gruplar arasında meydana gelen olaylar

3.Âşık biyografileri” (Güvenç, 2022:58-59).

Bu açıdan bakıldığında Öksüz Yakup ile Turna'nın Hikâyesi, başkahramanlarının doğumundan ölümüne kadar bütün yaşamlarını kapsadığından âşık biyografileri sınıfına girmektedir.

Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı içinde Axel Olrik'in geliştirdiği Halk Anlatılarının Epik Kuralları halk anlatılarını yapısal yönden inceleyerek onların anlaşılmasını sağlamayı amaçlar.

On beş maddeden oluşan Halk Anlatılarının Epik Kuralları Türkiye'de araştırmacılar tarafından farklı anlatı türlerine uygulanmıştır. Bunlar: Doktora Tezi (Yılmaz, 1999; Ertizman, 2020), Yüksek Lisans Tezi (Sönmez, 2019; Ulupınar, 2010; Oğuz,2005; Kara, 1997; Adıgüzel, 1997; Atnur, 1996), Makale düzeyinde destan (Özcan, 1996; Akyüz, 2012;Kurtlu ve Koçak, 2015; Çiftçi, 2013; Kırılmış, 2015; Bastem, 2017; Koçyiğit Tuna, 2024), destansı hikâye (Sezer, 2018; Gülmen, 2008; Karadavut, Ünal, 2022; Duru, 2023), roman (Zariç, 2012), masal (Yılmaz, 2016), Karagöz Oyunu (Tuncel, 2013), Film (Bars, 2014), Mesnevî (Yılmaz, 2009; Akgül ve Akçam, 2021), Vilayetname (Gülerer, 2020), Manzume (Tuncer, 2017) olarak sıralanabilir.

Halk Anlatılarının Epik Kuralları Çerçevesinde Öksüz Yakup ile Turna'nın Hikâyesi

“Öksüz Yakup ile Turna'nın Hikâyesi” Çukurova bölgesinde son dönemde yetişmiş usta âşıklardan Âşık Feymânî tarafından da anlatılır. Olay Çukurova bölgesinde ve Çorum taraflarında geçmektedir. Bu çalışmada epik kurallar bir aşk hikâyesine uygulanmıştır. Çukurova yöresinde anlatılan, içinde “Öksüz Yakup ile Turna'nın Hikâyesi”nin de bulunduğu yirmi hikâye Âşık Feymânî tarafından derlenmiş ve 2018 yılında “Çukurova'da Anlatılan Âşık Hikâyeleri” adıyla yayımlanmıştır. Öksüz Yakup ile Turna'nın Hikâyesi'nin anlatıldığı bölümün son sayfasında hikâyeye ilgili şöyle bir dipnot verilmiştir. “Âşık Deli Boran ve babası Öksüz Yakup'un hikâyesinin Osmaniye'nin Kadirli ilçesinin Azablı (Avşarlar) Köyü'nde anlatılmasının sebebi ise Deli Boran'ın Babası Öksüz Yakup ve annesi Turna'yı alıp Çorum'un Sarimbey Köyü'ne götüren Kuyumcular denilen konargöçer kabileden bazı ailelerin Kadirli'nin Azablı Köyü nüfusuna kayıtlı olmalarıdır. Bu aşiretten bazı kişilerin Azablı Köyü'nde iken bu hikâyeyi anlattıkları çoğu köylü tarafından bilinmektedir.” (Taşkaya, 2018:56). Bu hikâyeyi derleyen Âşık Feymânî de Kadirli'nin Azablı köyündendir. Öksüz Yakup ile Turna'nın erkek çocuklarının adı Boran'dır. Büyüyümce atılgan, heyecanlı ve deli-dolu biri olduğu için etrafındakiler ona “Deli” lakabını takmışlar (Taşkaya, 2018:57). Aynı kitapta anlatılan ve bu hikâyenin devamı niteliğinde olan “Deli Boran'ın Hikâyesi (1838-1898)” bölümün dipnotunda ise şu bilgiler verilmektedir. “Mustafa Taşkaya'dan (D:1932-Ö.1972) Azablı Köyü-Kadirli'de derlenen bu hikâye, 01.01.1998 tarihinde yazıya geçirilmiştir.” (Taşkaya, 2018:57). “Deli Boran'ın Hikâyesi”nin sonunda hikâye ile ilgili bazı açıklamalar yapılmıştır. Bu açıklamalardan birinde Adana'nın İmamoğlu ilçesinin Saygeçit Köyü'nden Âşık Osman Özfıdan (D:1936-Ö:2006), Saygeçit Köyü'nden Cila Mehmet lakaplı Mehmet Karaoğlan'ın Deli Boran'ı gördüğünü ve Deli

Boran'ın dayısı Ürüşan Bey'in konağının Yeni Köy'de olduğunu, dedesinden bir çiftlik kaldığını, dayısı öldükten sonra çiftliği Deli Boran'ın işlettiğini anlatır. (Taşkaya, 2018:82-83). Âşık Kara Mehmet (D:1937-Ö:2016) Deli Boran'ın iyi bir avcı olduğunu, ata bindiğini, avlandığını anlatmaktadır. (Taşkaya, 2018:83). Âşık Duran Şihlioğlu (D:1932-Ö:2012) Deli Boran'ın dayısından kalan çiftliği uzun süre işlettiğini anlatır (Taşkaya, 2018:83-84). Âşık Feymânî de 1970'li yıllarda Konya'da Âşıklar Bayramı'nda, Âşık Borani adında, 30'lu yaşlarda, Deli Boran'ın torunu olduğunu söyleyen biri ile tanışmıştır. (Taşkaya, 2018:84). Tüm bu veriler ve şahitler göz önüne alındığında Öksüz Yakup ile Turna'nın 19. Yüzyılda yaşamış gerçek kişiler olduğu ve hikâyenin de gerçek bir aşk hikâyesi olduğu sonucuna varılmaktadır

Hikâyenin Olay Örgüsü

1-Çukurova'nın Sarıçam bölgesinde yaşayan Rışvanoğlu aşiretinin sevilip sayılan, iyi kalpli beyi aşirette anasız babasız kalan Yakup isimli çocuğu koruması altına alarak kendi kızı olan Turna ile birlikte büyütür.

2-Birlikte büyüyen bu iki çocuk zamanla birbirlerine âşık olur.

3-Bu durumu öğrenen aşiret beyi çok kızar ve Öksüz Yakup'un öldürülmesini ister.

4-Aşiret içinde Öksüz Yakup'u sevenler Öksüz Yakup'a aşiretten uzaklaşmasını söylerler.

5-Öksüz Yakup Turna ile görüştüktan sonra aşiretten ayrılır.

6-Çevre aşiretlerin beyleri kimi kendine kimi de oğluna Turna'yı almak ister.

7-Turna'nın babası kızını komşu aşiretin beyinin oğluna verir.

8-Kırk gün kırk gece sürecek düğün kurulur.

9-Düğünün otuz dokuzuncu günü geline kına yakılacaktır ve uzun zaman gurbette kalan Öksüz Yakup aşiretin yakınındaki Akpınar'a gelir.

10-Öksüz Yakup pınara gelen tanıdıklarından sevgilisi Turna'nın düğününün başladığını ve o gün kınasının yakılacağını öğrenir.

11-Şaşkın vaziyette ne yapacağını bilemeyen Öksüz Yakup orada ağlamaya başlar.

12-O esnada pınara gelen bir çerçi Öksüz Yakup'a neden ağladığını sorar. Öksüz Yakup da kendi hikâyesini anlatır. Öksüz Yakup'a acıyan çerçi ona yardım edeceğini söyleyerek düğün evine gider.

13-Düğün evinde akşam oda sohbeti esnasında herkes sıra türküsü söyler. Çerçi de bir türkü söyler. Fakat türkü şifrelidir. Çerçi türkü ile Turna'ya sevgilisi Öksüz Yakup'un Akpınar'da kendisini beklediğini bildirir.

14-Çerçi çok susadığını ve pınardan su getirmeleri halinde sabaha kadar türkü çığıracağını söyler. Turna sır arkadaşıyla birlikte su getirme bahanesiyle Akpınar'a gider.

15-Turna yolda durumu arkadaşına anlatır ve onu eve gönderir. Kendi de Akpınar'da Öksüz Yakup ile buluşur.

16-İki âşık koşarak oradan uzaklaşırlar ve Kadirli taraflarında bir yere yerleşirler.

17-Sabah olduğunda Turna'yı bulamazlar. Kızın kaçtığı anlaşılır ve kızın babası oğlan evinden özür diler.

18-Bir süre sonra hamile kalan Turna bir oğlan çocuğu doğurur. Oğlanın adını Boran koyarlar.

19-Çukurova'da iki üç yıl kalan Öksüz Yakup ve Turna, Turna'nın babasının Hâlâ kendilerini arattığını duyup korkarlar ve bir çingene aşiretiyle beraber Çorum'a gelirler.

20- Onlar Çorum civarında iken devlet fermanı ile oraya iskân edilirler. Bir de kız çocukları olan Öksüz Yakup ile Turna birkaç yıl sonra orada ölürler.

Halk Anlatılarının Epik Kurallarına Göre Değerlendirme:

1-Giriş ve Bitiş Kuralı: “Sage birdenbire başlamaz ve birdenbire bitmez... Sage durgunluktan coşkunluğa doğru giderek başlar ve çoğu zaman başlıca kişilerinden birinin başına gelen bir felaketi içeren sonuç olayından sonra coşkunluktan durgunluğa giderek biter” (Oirik, 1994a:2).

Hikâye durgun bir seyirde olayın geçeceği çevreyi tasvir ederek başlar. Yer tasvirinden sonra kişilerin tasvirine geçilir. “ Torosların eteğinde, Çukurova'nın Sarıçam bölgesinde yer alan İmamoğlu ilçesinin Saygeçit köyü civarında, Rışvanoğlu denilen bir aşiret yaşarmış... Bey aşiretini çok iyi yöneten, merhametli, merhametli olduğu kadar da yoksulları kayırıp öksüz ve yetimlere acıyan, garip ve kimsesiz düşkünleri gözetken adil ve cömert biriymiş.” (Taşkaya, 2018:48). Olaylar Öksüz Yakup ve Turna'nın birbirine âşık olmasına kadar durgun bir şekilde devam eder. Öksüz Yakup ve Turna'nın birbirlerine âşık olmasıyla başlayan coşkunluk, bu olayı kızın babasının duyması ve çok kızmasıyla devam eder. Öksüz Yakup'un aşiretten uzaklaşması, çevre aşiretlerden Turna'yı istemeleri, Turna'nın komşu aşiretin beyinin oğluna verilmesi, kırk gün kırk gece düğün çalınması, düğünün otuz dokuzuncu günü Öksüz Yakup'un aşiretin bulunduğu yere dönmesi, Akpınar'ın başında Öksüz Yakup'un çerçiye durumunu anlatması, çerçinin düğün evine gidip orada Turna'yı uyarması, Turna'nın pınara giderek sevdiğine kavuşması, iki aşığın beraber kaçmaları, bir oğlan çocuk sahibi olmaları, baba korkusundan Çukurova'yı terk edip Çorum taraflarına gitmeleri coşkunluğun devam ettiği yerlerdir. Hikâyenin sonuna doğru Çorum taraflarında olan Öksüz Yakup ve Turna'nın devlet fermanı ile buldukları yere iskân edilmeleri ve bir kız çocuk sahibi olmaları ile durgunlaşan hikâye birkaç yıl içinde ikisinin de ölmesi ile sona erer.

2-Yineleme Kuralı: “Sage yapısının bir diğer önemli ilkesi de yineleme kuralıdır...Geleneksel sözlü anlatımızda yalnız bir seçenek vardır: Yineleme.” (Oirik, 1994a:3). Öksüz Yakup'la Turna'nın birbirine âşık olduklarını öğrenen Turna'nın babası Öksüz Yakup'un

öldürülmesini ister. “Bey, adamlarına derhal emir verip Öksüz Yakup’u yakalayıp öldürmelerini söylemiş. Bunu duyan aşiretin iyi kalpli insanları, Öksüz Yakup’u bulup demişler ki: “Yakup, Turna’nın babası senin Turna’ya âşık olduğunu duymuş ve sana çok kızmış. Seni öldürmek için adamlarına emir verdi. Şimdi Bey’in adamları öldürmek için seni her yerde arıyorlar; bulurlarsa derhal öldürecekler. Sen iyisi mi buralardan kaç git.”(Taşkaya, 2018:49). Aradan yıllar geçer Öksüz Yakup ile Turna evlenir, çocukları olur yine Turna’nın babasının Yakup’u arattığını duyarlar. Öksüz Yakup ile Turna, o köyde iki üç yıl kalmışlar. Bir gün Bey’in hala kendilerini arattığını duyup korkmuşlar. Şöyle düşünmüşler “Nasıl olsa Bey bizi bulur, hiç affetmez ve bizi öldürtür. Öyleyse biz bu diyarı da terk edelim.” (Taşkaya, 2018:56). Öksüz Yakup’un Turna’nın babası tarafından öldürtülme isteği, ayrıca iyi kalpli insanların Öksüz Yakup’a öğüt vermeleri “Bunu duyan aşiretin iyi kalpli insanları, Öksüz Yakup’u bulup demişler ki: “Yakup, Turna’nın babası senin Turna’ya âşık olduğunu duymuş ve sana çok kızmış. Seni öldürmek için adamlarına emir verdi. Şimdi Bey’in adamları öldürmek için seni her yerde arıyorlar; bulurlarsa derhal öldürecekler. Sen iyisi mi buralardan kaç git.”(Taşkaya, 2018:49) Ve “Akli yeten aşiretin iyi kalpli insanları ısrarla, Öksüz Yakup’a: “Sen iyisi mi Bey’in hırsı geçene kadar buralardan uzaklaş” demişler. (Taşkaya, 2018:49) anlatılardaki yineleme kuralına örnek olarak verilebilir.

3-Üçler Kuralı: “... Üç geleneksel anlatılarda karşılaşılan insan ve nesnelerin en yüksek sayısıdır. Hiçbir şey halk anlatılarını çağdaş edebiyattan ve gerçeklerden üç sayısı kadar ayıramaz. Bir halkbilimcisi üç sayısıyla karşılaşınca Alplerigözleri önüne getiren bir İsviçreli’nin yaptığı gibi “şimdi yurdumdayım” diye düşünecektir.” (Olrik, 1994a:3-4). Bu hikâyede “Öksüz Yakup ile Turna Çukurova’da iki üç yıl kalmışlar.” İfadesi yer almasına rağmen üç sayısı başka bir yerde kullanılmamıştır. Dolayısıyla bu anlatıda Üçler kuralına uyulmadığı söylenebilir.

4-Bir sahnede iki Kuralı: “İki aynı zamanda ortaya çıkan en yüksek kişi sayısıdır. Aynı zamanda ortaya çıkan üç kişiden her birinin kendi kişilikleriyle rol alması geleneğin bozulması demektir... Bütün anlatı boyunca sadece iki kişi aynı sahnede ortaya çıkar.” (Olrik, 1994a:4).

Hikâyedeki olaylara bakıldığında iki kişinin yani Öksüz Yakup ile Turna’nın öne çıktığı görülür. “Turna ile aynı yaşta olduklarından çocukluktan itibaren yakın arkadaş olmuşlar. Birbirlerini çok severler, beraber oyun oynarlarmış. Turna ile Yakup zaman geçip büyümüşler ve birer genç olmuşlar.” (Taşkaya, 2018:49). Bu sahnede Öksüz Yakup ile Turna baş başadır. Yine benzer bir sahnede Öksüz Yakup ile Turna görülür. “Öksüz Yakup da sevdiği Turna’ya bu durumu gizlice anlatıp onunla vedalaşıp oradan uzaklaşır.” (Taşkaya, 2018:49). Yine “Öksüz Yakup, bu çaresizlik içinde ağlarken pınara doğru bir çerçi gelir. Çerçi, yabancı olduğu için Öksüz Yakup saklanmaz. Çerçi duruma üzülür: “Delikanlı sen burada niye ağlıyorsun?” der. Öksüz Yakup da Çerçi’ye, köydeki davul sesi duyulan düğünün, sevdiği kızın düğünü olduğunu söyler ve olanları baştan anlatır. Çerçi’nin bu duruma canı sıkılır. Yakup’a: “Sen şu çalıların arasına saklan. Ben Turna’yı pınara salacağım.” der ve oradan ayrılır.” (Taşkaya, 2018:51) Öksüz Yakup ile çerçinin Akpınar’da karşılaşmaları da bir sahnede iki kuralına güzel bir örnektir. Turna’nın pınarda Öksüz Yakup ile buluşmaları, Öksüz Yakup ile Turna’nın beraber kaçmaları, Öksüz Yakup ile Turna’nın bir köyde iki üç yıl kalmaları bir sahnede iki kuralına uygundur.

5-Zıtlık Kuralı: “Sage’de her zaman kutuplaşma vardır. Kuvvetli bir Thor’un karşısında mutlaka akıllı bir Odin veya kurnaz Loki bulunmalıdır. Hüzünlü bir kadının yanında neşeli ve ferahlatıcı biri oturacaktır. Bu temel zıtlık epik yasaının önemli bir kuralıdır.” (Oirik, 1994a:4).

Öksüz yakup ile Turna birbirini seven, kimseye bir kötülüğü olmayan kendi hallerinde iki insan olarak “Yakup, Bey’in kapısında çalışır, evin küçük işlerini yapar; dana-buzağı güdermiş. Turna ile aynı yaşta olduklarından, çocukluktan itibaren yakın arkadaş olmuşlar. Birbirlerini çok severler, beraber oyun oynarlarmış. Turna ile Yakup zaman geçip büyümüşler ve birer genç olmuşlar. Bu arada Yakup Turna’ya, Turna da Yakup’a âşık olmuş bu aşk, uzun zaman gizlenememiş ve bütün aşiret duymuş.”(Taşkaya, 2018:49) iyiler tarafını oluştururken Turna’nın babası Öksüz Yakup’u öldürtmek istemesiyle kötüler tarafında bulunmaktadır. “Bey, her insanda olan fitrat üzere bu duruma çok kızmış ve “Benim kızım kim o kim!” demiş. O meşhur merhametliliği gitmiş; yerine gaddar, merhametsiz, zalim biri gelivermiş.”(Taşkaya, 2018:49). Böylece iyi ve kötü zıtlığı bu hikâyede görülmektedir.

Hikâyede fakir oğlan zengin kız zıtlığı da vardır. “Yakup, Bey’in kapısında çalışır, evin küçük işlerini yapar; dana- buzağı güdermiş. (Taşkaya, 2018:48-49). “Aşiret Beyi’nin Turna adında bir kızı, Ürüşan adında da bir oğlu varmış” (Taşkaya, 2018:48). Turna Bey’in kızı, oğlan ise öksüz ve konakta hizmetlidir.

Ayrıca Turna’nın babasının hikâyenin başında iyi “Bu aşiretin kendi soyundan beyleri varmış. Bu Bey, etrafta çok sevilip sayılan hürmet gören ve hatırı sayılan birisiymiş. Bey, aşiretini çok iyi yöneten, merhametli, merhametli olduğu kadar da yoksulları gözeten, adil ve cömert biriymiş. Herkesin malını, canını, namusunu kendi malı, canı, namusu gibi korumuş.” (Taşkaya, 2018:48) fakat sonradan kötü rolde olması da “Bey, her insanda olan fitrat üzere bu duruma çok kızmış ve “Benim kızım kim o kim!” demiş. O meşhur merhametliliği gitmiş; yerine gaddar, merhametsiz, zalim biri gelivermiş.”(Taşkaya, 2018:49) kendi içinde bir zıtlık oluşturmaktadır.

6-İkizler Kuralı: “İki kişi aynı rolde ortaya çıktığında, bunların ikisinin de küçük ve zayıf olarak betimlendiğini gözlemleyebiliriz. Bu iki tip yakından ilişkili iki kişi, Zıtlar kuralından uzaklaşarak İkizler Kuralının etkisi altına girer.” (Oirik, 1994a:5).

Hikâyede Öksüz Yakup ile Turna başkahraman rolünü paylaştıklarından ikisi de aynı güçte betimlenmiştir. Turna’ya yardım eden sır arkadaşı ile Öksüz Yakup’a yardım eden çerçi de ikizler kuralına uymaktadır.

7-İlk ve Son Durumun Önemi Kuralı: “Bir sürü kişi veya nesne peş peşe ortaya çıkınca en önemli kişi öne gelir. Buna rağmen sonuncu gelen kişi anlatının duygudaşlık doğurduğu kişidir.” (Oirik, 1994b:4).

Hikâye önce bir aşiret tarifi ve onun beyinin tanıtımıyla başlar. Hikâyenin başkahramanları Öksüz Yakup ve Turna çocukluktan itibaren hikâyeye dâhil olurlar ve büyüyüp birbirlerine âşık olmalarıyla ön plana çıkarlar. Turna’nın babasının Öksüz Yakup’u öldürtmek istemesi ve Öksüz Yakup’un kaçmasıyla olaylar gelişir. Öksüz Yakup ve Turna Akpınar’da buluşurlar ve beraber oradan uzaklaşırlar. İki üç sene bir köyde yaşarlar. Bir oğulları olur. Çorum tarafına göçerler. Oraya iskân

edilirler. Bir kız çocukları olur ve birkaç yıl içinde ikisi de ölür. Öksüz Yakup ve Turna'nın birkaç yıl içinde ölmesi duygudaşlık doğuran kişiler de olmalarını sağlar.

8-Anlatmada Tek Çizgилilik Kuralı: “Çağdaş edebiyat –bu terimi en geniş anlamıyla kullanıyorum- çeşitli entrika çizgilerini birbirine dolayıp karıştırmaktan hoşlanıyor. Buna karşılık halk anlatısı bir olay çizgisini başkasıyla karıştırmaz; halk anlatıları her zaman tek çizgилidir.” (Olrik, 1994b:4).

Hikâye, başkahramanların çocukluklarından başlar ve ölümlerine kadar tek çizgi üzerinde devam eder. Anlatılan olaylar sebepleri ve sonuçlarıyla birlikte verilmiştir. Öksüz Yakup ile Turna'nın birbirlerini sevmeleri sebep, Turna'nın babasının Öksüz Yakup'u öldürtmek istemesi sonuçtur. Olaylar anlatılırken geri dönüş yapılmamıştır.

9-Kalıplaştırma Kuralı: “Aynı çeşitten iki insan veya durum, elverdiği ölçüde değişik değil, elverdiği ölçüde birbirine benzerdir.” (Olrik, 1994b:4).

Bu hikâyede bazı kalıp ifadeler kullanılmıştır. “Benim kızım kim o kim!” (Taşkaya, 2018:49). “Düğünün kırk gün kırk gece olacağı, çevredeki bütün aşiretlere duyurulmuş, okuntular gönderilmiş.” (Taşkaya, 2018:50).

10-Büyük Tablo Sahneleri Kuralı: “Sage her zaman Büyük Tablo Sahneleri ile doruğuna erişir. Bu sahnelerde Sage kahramanları yan yana gelirler...” (Olrik, 1994b:4-5).

Turna ile Yakup'un birbirlerine âşık olmaları, Akpınar'dan beraber kaçmaları, birkaç yıl içinde ölmeleri Büyük Tablo Kuralına uygun sahnelerdir.

11-Sagenin Mantığı Kuralı: “Sage'nin bir mantığı vardır. Ortaya konulan temaların konunun ana hatlarını etkilemesi gereklidir ve üstelik bu etki temaların anlatı içindeki ağırlığı ile doğru orantılı olmalıdır.” (Olrik, 1994b:5).

Hikâye belli bir mantık içinde anlatılmaktadır. Bu mantık halkın günlük yaşamından çok da uzak değildir. Öksüz Yakup ile Turna'nın birbirlerine âşık olması, Turna'nın babasının bu duruma karşı çıkması ve Yakup'u öldürtmek istemesi, Yakup'un aşiretten uzaklaşıp gurbete gitmesi, gurbetten döndüğünde sevdiği kızın düğününün çalınıyor olması, çerçi ve Turna'nın sır arkadaşının yardımıyla Yakup ve Turna'nın kaçmaları, çocuklarının olması, hikâyenin sonunda ikisinin de ölmesi olağanüstü bir durum arz etmeyen sıradan olayların yansımasıdır. Olaylar hep bir mantık çerçevesi içinde cereyan etmektedir.

12-Tek Entrika Kuralı: “Sage için bir ölçüdür. Bu en iyi gerçek Sage ile edebi eser karşılaştırınca görülür. Entrika yapısında gevşek olayların ve belirsiz hareketlerin varlığı ürünün elden geçirildiğinin en belirgin işaretidir.” (Olrik, 1994b:5).

Bu hikâyede tek entrika vardır. O da Turna'nın babasının kızını Yakup'a vermemesi ve vermemek için de elinden geleni yapmasıdır. Diğer olaylar bu olaya bağlı olarak gelişir.

13-Epik Birlik Kuralı: “ ... bütün anlatı öğelerinin, en baştan beri ortaya çıkma ihtimali görülen ve artık gözden uzak tutulamayan olaylar yaratması şeklinde gerçekleşmektedir.” (Olrik, 1994b:5).

Öksüz Yakup ile Turna birbirlerine âşık olurlar fakat Turna'nın babası iki aşığın kavuşmasına engel olur. Turna'nın otuz dokuz gün düğünü çalınır, tam başka bir adamla evlenecekken otuz dokuzuncu gün akşamı Öksüz Yakup ile kaçır.

14-İdeal Epik Birlik Kuralı: “Birçok anlatı öğeleri, kişiler arasındaki ilişkileri en iyi şekilde aydınlatmak için bir araya gelirler.” (Olrik, 1994b:5).

Hikâye Öksüz Yakup ile Turna'nın birbirine kavuşması üzerine kurulmuştur. Yakup ile Turna birbirlerine âşık olmuşlar fakat Turna'nın babası bu beraberliğe karşı çıkmıştır. Yakup uzun zaman gurbette kaldıktan sonra Akpınar'a gelir ve orada çerçi ile karşılaşır. Çerçi, Yakup'un hikâyesini dinledikten sonra ona acır ve iki aşığın kavuşması için Yakup'a yardım etmeye karar verir. Turna'nın sır arkadaşı da pınara giderken Turna'yı yalnız bırakarak onların kavuşmalarına yardımcı olmuştur. Hikâyenin sonunda iki âşık da iskân edildikleri yerde birkaç yıl içinde ölürlür.

15-Dikkati Baş Kahraman Üzerinde Toplama Kuralı: “Halk anlatı geleneğinin en büyük kuralı Dikkati Baş Kahraman Üzerine Toplamadır.”

Öksüz Yakup ile Turna hikâyesi adından da anlaşılacağı maceranın başkahramanı Öksüz Yakup'tur. Bütün olaylar bu kahraman etrafında döner. Hikaye, Öksüz Yakup'un çocukluğu, gençliği, âşık olması ile başlar, sevdiğine kavuşması, çocuk sahibi olması ve iskân edilmesi ve iskan edildikleri yerde birkaç yıl içinde ölmesiyle son bulur. Dikkat hep başkahramanlar üzerindedir.

Sonuç:

Axel Olrik tarafından Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı içinde geliştirilen halk anlatılarının epik kuralları farklı araştırmacılar tarafından çeşitli anlatılara doktora tezi, yüksek lisans tezi ve makale çalışmalarında uygulanmış ve bu anlatıların epik kurallara büyük oranda uygunluğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada Aksel Olrik'in epik kuralları Öksüz Yakup ile Turna'nın hikâyesine uygulanmış ve hikâyenin Üçler Kuralı hariç büyük ölçüde epik kurallara uygunluğu görülmüştür.

Hikâye giriş ve bitiş kuralına uygun olarak durgun bir şekilde başlamış, Turna ile Yakup'un birbirine âşık olmalarıyla coşkunuğa ulaşmış ve iskân edilmeleriyle durgunuğa giderek ölümleriyle bitmiştir.

Öksüz Yakup'un Turna'nın babası tarafından öldürtülme isteği ve iyi kalpli insanların Öksüz Yakup'a öğüt vermeleri yinelenen konulardandır. Öksüz Yakup ve Turna'nın beraber büyümeleri, birbirlerine âşık olmaları, pınar başında Öksüz Yakup ile Çerçi'nin görüşmesi, Pınar başında iki sevgilinin buluşmaları bir sahnede iki kuralına uygundur. Öksüz Yakup ile Turna'nın birbirini seven ve kimseye zararı dokunmayan kişiler olarak iyiler tarafını; Turna'nın babasının Öksüz Yakup'u öldürtmek istemesiyle kötüler tarafını temsil ederek zıtlık oluşturur. Öksüz Yakup'un fakir olması, Turna'nın ise zengin bir ağa kızı olması dolayısıyla hikâyede fakir oğlan zengin kız zıtlığı da bulunur.

Ayrıca Turna'nın babasının hikâyesinin başında iyi, hikâyesinin ortasında kötü kişi olması da kendi içinde zıtlık oluşturur.

Hikâyede Öksüz Yakup ile Turna başkahraman rolünü paylaştıklarından ikisi de aynı güçte betimlendiğinden ve Turna'ya yardım eden sır arkadaşı ile Öksüz Yakup'a yardım eden çerçi de benzer rollerde olduklarından ikizler kuralına uymaktadır. İki gencin birbirine âşık olması ve birbirinden ayrı kalmaları ilk durum, birbirlerine kavuşmaları ve hikâyesinin sonunda ölmeleri de son durumdur. Anlatım başkahramanların doğumundan ölümüne kadar tek çizgi üzerinde gitmiştir. Hikâyede “Benim kızım kim o kim!”, “kırk gün kırk gece ...” gibi kalıplaşmış ifadeler kullanılmıştır.

Turna ile Yakup'un birbirlerine âşık olmaları, Akpınar'dan beraber kaçmaları, birkaç yıl içinde ölmeleri Büyük Tablo Kuralına uygun sahnelerdir. Anlatılan olaylar belli bir mantık çerçevesinde cereyan etmektedir. Anlatıdaki tek entrika Turna'nın babasının Öksüz Yakup'u öldürtme isteğidir.

Öksüz Yakup ile Turna birbirlerine âşık olurlar fakat Turna'nın babası iki aşığın kavuşmasına engel olur. Turna'nın otuz dokuz gün düğünü çalınır, tam başka bir adamla evlenecekken otuz dokuzuncu gün akşamı Öksüz Yakup ile kaçır. Hikâyesinin başından sonuna kadar dikkat başkahraman üzerine toplanmıştır.

Bu çalışmada Epik Kurallar bir aşk hikâyesine uygulanmış ve üçler kuralı hariç tamamına uygun olduğu görülmüştür.

Kaynaklar

- Adıgüzel, Sedat (1997). Akbuzat, Zayatülele ile Hıvhlıv ve Ahkak Kola destanları üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Akgül, Ahmet ve Harun Akçam (2021). *Şeyhî'nin Hüsrev ü Şirin Mesnevisinin Axel Olrik'in Epik Yasalarına Göre İncelenmesi*. International Journal of Language Academy. 36, 280,-291.
- Akyüz, Çiğdem (2012). Haldun Taner'in “Keşanlı Ali Destanı” ve Axel Olrik'in Epik Yasaları. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Yıl:5, sayı:8.
- Atnur, Gülhan (1996). Ural Batır Destanı üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum. Atatürk Üniversitesi.
- Bars, Mehmet Emin (2014a). *A. Olrik'in Epik Yasaları Işığında Ferhat İle Şirin Hikâyesi*. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 3/1, 306-324.
- Bars, Mehmet Emin (2014b). *Halk Anlatılarının Epik Kuralları Bağlamında Köroğlu Filmi*. International Journal of Languages Education and Teaching. 66-78.
- Bastem, Nuriye (2017). Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Destanı ve Axel Olrik'in Epik Yasaları. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (59), 389-400. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunited/issue/29235/323781>
- Boratav, Pertev Naili (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, Pertev Naili (2002). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Çiftçi, Ferhat (2013). *Axel Olrik'in Epik Yasaları Işığında Oğuz Kağan Destanına Bir Bakış*. Turkish Studies.8./4, 515-524.

- Çobanoğlu, Özkul (2021). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Duru, Sümeyra (2023). *Axel Olrik'in Epik Yasaları Bağlamında Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyunun İncelenmesi*. Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi E-Dergisi 10 / 1 (Temmuz 2023): 95-110.
- Ertizman, Ayşe Arzu (2020). *Billur Köşk masalları*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Gülerer, Salih (2020). *Hacı Bektaş-ı Velî'nin Manzum Vilâyetnâmesinin Epik Yasalara Göre Yapısı*. The Journal of Social Sciences, 46, 233-263.
- Gülmen, Nuriye (2008). *Axel Olrik'in Epik Yasaları Işığında "Salur Kazanın Evinin Yagmalandığı Boyu Beyan Eder" İsimli Hikâyenin Okunması*. Milli Folklor, 79, 14-20.
- Güvenç, A. Özgür (2022). *Halk Hikâyelerinin İşlevleri*. Turcology Research, 73, 57-83.
- Kara, Ayhan (1997). *Karayurga, ikinci Varyant ve Kunır Buğa destanları üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Kırılmış, Yasin (2015). *Ahmet Harâmî Destanının Axel Olrik'in Epik Yasalarına Göre İncelenmesi*. Turkish Studies. 10/12, 739-750.
- Koçyiğit Tuna, Kıymet (2024). *Halk Anlatılarının Epik Kuralları Işığında Kirmanşah Hikâyesinin İncelenmesi*. Türk Dergisi. Sayı:37, 109-121.
- Kurtlu, Yasemin ve Büşra Koçak (2015). *Halk Anlatılarının Epik Kuralları Işığında Bir Destan İncelemesi*. Current Research in Social Sciences. Cilt 1, Sayı 1, 1-8.
- Oğuz, Hülya (2005). *Erken dönem Osmanlı tarihlerinde epik unsurlar (Tevârih-i Âli Osmanlar)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Olrik, Axel (1994a). *Halk Anlatılarının Epik Kuralları*. Millî Folklor, 23, 2-5.
- Olrik, Axel (1994b). *Halk Anlatılarının Epik Kuralları II*. Millî Folklor, 24, 4-6.
- Özcan, Tarık (1996). *Oğuz Kağan Destanı'nın Halk Anlatılarının Epik Kuralları Bakımından İncelenmesi*. Milli Folklor Dergisi.31-32:95-97.
- Sakaoğlu, Saim (2011). *Halk Hikâyeleri*.(ed. Ali Berat ALPTEKİN ve Çiğdem KARA). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sezer, M. Abdulbasit (2018). *Axel Olrik'in Epik Yasaları Işığında Segrek Destanı*. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi 7/1, 313-321.
- Sönmez, Kadir (2019). *Axel Olric, Lord Raglan ve Stith Thompson'a göre memê alan destanı*. Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Taşkaya, Serdarhan Musa (2018). *Çukurova'da Anlatılan Âşık Hikâyeleri Âşık Feymânî*. Adana: Ekrem matbaası.
- Tuncel, Uğur (2013). *Axel Olrik'in Halk Anlatılarının Epik Yasaları Bağlamında 'Ağalık' Adlı Karagöz Oyunu Çözümlemesi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 48, 203-240
- Tuncer, Mehmet (2017). *Halk Anlatılarının Epik Kuralları Bağlamında Konstantin İvanov'un Narspi Manzumesi*. Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi 2017. 9 (Ekim). s. 89-100.
- Ulupınar, Ercan Cihan (2010). *Hovhannes Tumanyan'ın masalları / halk edebiyatının çocuk edebiyatındaki yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Ünal, Özge Nur (2022). *Axel Olrik'in Epik Yasaları Bağlamında Bursa/İnegöl Varyantı Bey Böyrek ve Akkavak Kızı*. Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 7 / 2 (Aralık 2022): 72-85.

- Yılmaz, Meltem (2016). *Halk Anlatılarının Epik Kuralları Işığında Ateşkâr Oğlan Masalının İncelenmesi*. Turkish Studies. 11/20, 643-658.
- Yılmaz, Mehmet (1999). *Manas Destanı'nın Epik Kurallara Göre İncelenmesi (Saginbay Orozbekov Varyantı, C.1. Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi*.
- Yılmaz, Mehmet (2009). *Hamdi'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nin Epik Karakterinin Değerlendirilmesi Üzerine Bazı Tespitler*. Turkish Studies, 4/8, 2444-2461.
- Zariç, Mahfuz (2012). *Axel Olrik'in Epik Yasaları ve Lord Raglan'ın Kahraman Kalıbı Açısından Ağrıdaki Efsanesi Romanı*. Turkish Studies. 7/4-11, 3337-3349.

EKLER:

Hikâye Metni

ÖKSÜZ YAKUP İLE TURNA'NIN HİKÂYESİ

Torosların eteğinde, Çukurova'nın Sarıçam bölgesinde yer alan İmamoğlu ilçesinin Saygeçit köyü civarında, Rışvanoğlu denilen bir aşiret yaşarmış. Aşiret, Gökbüğet'te hayvanlarını sular, sonradan ismi Kanlı Göl olan derenin kaynağı olan Akpınar'dan da içme sularını alırlarmış. Bu aşiretin kendi soyundan beyleri varmış. Bu Bey, etrafta çok sevilip sayılan hürmet gören ve hatırı sayılan birisiymiş. Bey, aşiretini çok iyi yöneten, merhametli, merhametli olduğu kadar da yoksulları gözeten, adil ve cömert biriymiş. Herkesin malını, canını, namusunu kendi malı, canı, namusu gibi korumuş. Bu aşiret, kendi örf ve adetlerine bağlı, töreleri icabı etrafa bir zarar vermeden huzurlu yaşayan bir aşiretmış.

Aşiret Beyi'nin Turna adında bir kızı, Ürüşan adında da bir oğlu varmış. Bey, turnaların gurbetten silaya döndükleri "turna geçimi" denilen zamanda doğduğu için kızına Turna ismini vermiş.

Bu bey aşiretin içinde kimsesiz çocukları besleyip büyütür, evlendirip ev bark sahibi edermiş. İşte bunlardan biri de Yakup adında, küçükken anası babası ölen bir çocukmuş. Bu nedenle ona çevrede "Öksüz Yakup" derlermiş. Yakup, Bey'in kapısında çalışır, evin küçük işlerini yapar; dana-buzağı güdermiş. Turna ile aynı yaşta olduklarından, çocukluktan itibaren yakın arkadaş olmuşlar. Birbirlerini çok severler, beraber oyun oynarlarmış. Turna ile Yakup zaman geçip büyümüşler ve birer genç olmuşlar. Bu arada Yakup Turna'ya, Turna da Yakup'a âşık olmuş bu aşk, uzun zaman gizlenememiş ve bütün aşiret duymuş. Bu gençler aşklarını ne kadar da saklamaya çalışsalar bir gün birileri, bu aşkı Bey'e de duyurmuş. Bey, her insanda olan fitrat üzere bu duruma çok kızmış ve "Benim kızım kim o kim!" demiş. O meşhur merhametliliği gitmiş; yerine gaddar, merhametsiz, zalim biri gelivermiş.

Bey, adamlarına derhal emir verip Öksüz Yakup'u yakalayıp öldürmelerini söylemiş. Bunu duyan aşiretin iyi kalpli insanları, Öksüz Yakup'u bulup demişler ki: "Yakup, Turna'nın babası senin Turna'ya âşık olduğunu duymuş ve sana çok kızmış. Seni öldürmek için adamlarına emir verdi. Şimdi Bey'in adamları öldürmek için seni her yerde arıyorlar; bulurlarsa derhal öldürecekler. Sen iyisi mi buralardan kaç git."

Öksüz Yakup ne yapacağını bilememiş; şaşırıp kalmış. Akli yeten aşiretin iyi kalpli insanları ısrarla, Öksüz Yakup'a: "Sen iyisi mi Bey'in hırsı geçene kadar buralardan uzaklaş" demişler. Öksüz Yakup da sevdiği Turna'ya bu durumu gizlice anlatıp onunla vedalaşıp oradan uzaklaşmış. Yakup, uzun zaman gurbette kalmış.

Öksüz Yakup gurbete gitmiş gitmesine ama bu arada çevredeki aşiret beyleri de Turna'nın ününü ve güzelliğini duymuşlar. Kimi aşiret beyleri oğullarına, kimileri de kendine istemek üzere sanki sıraya geçmişler. Turna, ne kadar da ben kocaya gitmem dediyse de babası Turna'yı dinlemedi. Öksüz Yakup'a da kızgınlığından dolayı kızını tez vakit komşu aşiretin Beyi'nin oğluna vermiş. Söz kesilmiş, ağız tadı yenilmiş. Aradan bir süre geçtikten sonra da nişan yapılmış. Daha sonra oğlan tarafı gelip başlık parasında anlaşmış düğün gününü kararlaştırmışlar. Düğünün kırk gün kırk gece olacağı, çevredeki bütün aşiretlere duyurulmuş, okuntular gönderilmiş. Bir Cuma günü, törenle düğün yemeği verildikten sonra düğün bayrağı dikilmiş. Zaten bu düğün bir bey düğünü olduğundan, Çukurova'nın en meşhur davul zurna çalan abdalları çağrılmış. Abdallar, davul zurna çalmada adeta birbirleriyle yarış ediyorlarmış. Davete gelenleri özellikle de aşiretin ağalarını, beylerini memnun etmek için ellerinden gelen bütün maharetlerini gösteriyorlarmış. Ayrıca güzel hikâye anlatıp türkü söyleyen usta âşıklar, taklit yapıp misafirleri eğlendiren güldürü ustaları da düğüne çağrılmış. Çukurova'nın usta ve yeni yetme pehlivanları günlerce, düğün sahibinin ortaya

koyduğu ödülü almak için kıran kırana güreş tutmuşlar. Velhasıl bayrak dikilip düğün başlamış. Düğün şenlikleri geceli, gündüzlü devam ediyor, işler noksansız yapılmış. Fakir fukara, öksüz yetim, kimsesiz, garibanlara da gün doğmuş. Çünkü düğün sayesinde onlar da kırk gün boyunca gülüp eğlenip karnını doyuracaklarmış.

Düğünün tam otuz dokuzuncu günümüştü. Oğlan evinin kınacıları adet üzere o akşam kız evine kına yakmak için gelmişler. Akşamüstü davul-zurna çalınıp halaylar çekildikten sonra akşama da kına yakılmış.

Öksüz Yakup'a gelince... Öksüz Yakup, kaçıp gurbete gideli hayli zaman olduğu için sevdiği aklına düşmüş. Uzun zamandır Turna'dan hiçbir haber alamadığından, "Artık bu hasretlik canıma yetti," demiş ve düşmüş yollara. İş olacak ya kına yakılacağı gün Öksüz Yakup, köyün kenarındaki Akpınar'ın başına gelmiş, beklemeye başlamış. Biraz sonra tanıdık birkaç köylü gelmiş. Öksüz Yakup onlarla konuşup hal hatır sorduktan sonra da Turna'yı sormuş. Onlar da Öksüz Yakup'a "işte, şu duyduğun davul sesi var ya o senin Turna'nın düğün davulunun sesi. Sen gurbete gidince etraftaki beyler sanki sıraya girdiler. Herkes Turna'yı almak için düğürücü gönderdiler. Turna'nın babası da kızını, falan obanın Beyi'nin oğluna verdi. Bu akşam Turna'nın kınası yakılacak ve yarın Turna'yı alıp götürecekler," demişler. Öksüz Yakup, bu haberi duyunca çok üzülmüş, ağlamaya başlamış Allah'a yalvarmaktan başka çaresi olmadığından, bir şey de yapamazmış. Sadece Akpınar'ın taşının üstüne oturmuş ve ağlayarak kara kara düşünmeye başlamış ne yapacağını. Öksüz Yakup, bu çaresizlik içinde ağlayıp dururken pınara doğru bir çerçi gelmiş. Çerçi, yabancı olduğu için Öksüz Yakup saklanmamış. Çerçi duruma üzülmüş. "Delikanlı sen burada niye ağlıyorsun?" demiş. Öksüz Yakup da Çerçi'ye, köydeki davul sesi duyulan düğünün, sevdiği kızın düğünü olduğunu söylemiş ve olanları baştan anlatmış. Çerçi'nin bu duruma canı sıkılmış. Yakup'a: "Sen şu çalılırların arasına saklan. Ben Turna'yı pınara salacağım" demiş ve oradan ayrılmış.

Çerçi, köye satıcılık yapmak üzere gitmiş. Akşama kadar köyde satıcılık bahanesiyle oyalanıp akşam olunca da düğün evine varmış. Oradakilere düğün evinde ne gibi şenlikler yapılacağını sormuş. O akşam kız eviyle, oğlan evinin arasında sinsin oyunu oynanacağını öğrenmiş. Sonrasında ise oda sohbetinin olacağını öğrenmiş. Buna göre Çerçi de yerini almış.

Akşam olup kız eviyle oğlan evi arasında hararetle bir sinsin ateşi yakılmış. Sinsin oyunu başlamış, kıran kırana bir sinsin oyunu oynanmış. Oyundan sonra da kız evinin hazırlanmış olduğu büyükçe bir odada toplanılmış, sohbet başlamış. Oda sohbeti geleneğinde hikâye bilen hikâye anlatır, türkü bilen türkü çığırır, taklit yapabilen taklit yapar, fıkra bilenler fıkra anlatırmış. O gecenin sohbeti böylece sabaha kadar devam edermiş. Adetlere göre, sıra türküsünde sırası gelen bir türkü çığırılmazsa çerçiden yiyecek bir şeyler alıp oradakilere dağıtırmış. Sıra türküsünde varlıklı olanlar iyi türkü söylese bile oradaki seçilmiş yaşlılar, o zengin kişilere: "Sen iyi türkü çığırmadın, haydi şu kadar çerez al ve buradakilere dağıt" diye ceza verirlermiş. Bu eğlencelerin en sonunda ise hikâyeli türkü söyleme faslı başlamış.

O düğünde oda sohbetine gelenek icabı birkaç âşık çağırılmış. Âşıkların düğüne gelen misafirlere birkaç övgüsünden sonra kadınlar yan odalarda kına yakmaya başlamışlar. Kadınlar gelinin eline kınayı kına türküsünü söyleyerek yakmışlar ve kına bitince erkeklerin yan odadaki eğlencelerini dinlemeye başlamışlar. Erkekler de sıra türküsüne başlamış. Sıra türküsünde Karacaoğlan, Dadaloğlu, Gündeşlioğlu, Öksüz Ali, Yeğen Ali, Ali Paşa, Âşık Garip, Sürmeli Bey, İlbeylioğlu, Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre, Ferhat ile Şirin, Kerem ile Aslı, Hurşit ile Mahımihri, Leyla ile Mecnun ve daha birçok âşık hikâyesi anlatılmış. Odadakiler, sıra türküsünde kim söyledi kim söylemedi derken Çerçi önceden birini ayarlamış. O da: "Sıra türküsünü Çerçi Emmi söylemedi, o da söylesin. Hem sesi de çok güzeldir," demiş. Biraz nazlanan Çerçi, türkü söylemeye razı olmuş. "Ben çok türkü bilmem, yalnız yarım yamalak birkaç Karacaoğlan türküsü bilirim; isterseniz onlardan birini okuyayım," diyerek bir Karacaoğlan türküsüne başlamış:

Yürü bire dünyasından bihaber,
Dostun sana selam saldı Kınalı.
Bundan ala haber olmaz muteber,
Dostun sana selam saldı Kınalı.

Türküyü yan odadan dinleyenlerden biri de kınası yakılan Turna imiş. Çerçi, türkünün burasını zaten Turna için söylemiş ama Turna'nın adını dese olmaz, şüphelenirler diye de gizlemesi lazım. O da gelinin kınası az önce yakıldığı için Kınalı diyerek türküye öyle devam etmiş.

Yetti m'ola Şam elinin hurması,
Gitti m'ola ela gözün sürmesi,
Bağdad'ın Basra'nın telli turnası,
Dostun sana selam saldı Kınalı.

Bitti m'ola Şam elinin gülleri,
Siyecinden kırıldı mı dalları,

TÜRÜK

Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2024, Yıl 12, Sayı: 39

Issn: 2147-8872

Şimdi sevdiceğin dâner yolları,
Dostun sana selam saldı Kınalı.

Çerçi, “Siyecinden kırıldı mı dalları” derken aslında Turna’ya: “Sen Öksüz Yakup’tan vazgeçip başkalarına mı yar oldun” demek istemiş. O kargaşadan faydalanarak geline: “Öksüz Yakup seni gözetir” demek istemiş. Böylece Kınalı’nın acele etmesini söylemiş.

Bir dalda yetişmiş bir yanal alma,
Birinden gayrıya elini salma,
Uzak yakın diye eğlenip kalma,
Dostun sana selam saldı Kınalı.

Burada da: “Eğer ki seni beyler istiyor diye Öksüz Yakup’tan vazgeçtiysen bu yaptığın doğru değil. Senin aşkınla bunca çile çekeni unutma” diyerek öğütüyor ve uzak yakın deme diyor. Öksüz Yakup’un nerede olduğunu da söylüyor ve türküye şöyle devam ediyor:

Aşına da deli gönül aşına,
Yeni değmiş on üç, on dört yaşına,
Uzak değil Akpınar’ın başına,
Dostun sana selam saldı Kınalı.

Sefil Çerçim biz de olduk şuara,
Kadir Mevla’m işinizi onara,
Çingilleri al da yürü pınara,
Dostun sana selam saldı Kınalı.

Oradakiler Sefil Çerçi’nin sesiyle mest olmuş gibi dinlemişler. Turna, Sefil Çerçi’nin ne demek istediğini anlamış ve hemen düşünmeye başlamış. Bu sırada ise Sefil Çerçi de: “Acaba gelin bu işten haberdar oldu mu?” Diye düşünüyormuş. Meclistekilere: “Ben ihtiyarım biraz yoruldu; yornuğumu alayım. Hem de susadım şu sizin Akpınar’dan soğukça bir su getirsel de içsem; sesim açılır, ben de size sabaha kadar türkü söylerim,” demiş. Sefil Çerçi, yanında sazı olmadığı için saz olarak elinde tuttuğu deyneğini duvara dayamış, beklemeye başlamış.

O ara gelin kapıdan boynunu uzatarak: “Çerçi Emmi, sabah gelin gideceğim, anama-babama, elime-obama çok sevdiğim kız arkadaşlarıma hasret kalacağım. Başıma neler gelecek bilemem. Onun için sana ben su getireyim, sen de bana son olarak iyice bir türkü söyle,” demiş. Yanına sır arkadaşı olan bir kızı alıp çingillerle pınarın yolunu tutmuş. İleri varınca da kız arkadaşına durumu anlatmış ve sonra da demiş ki “Sen buradan eve git, düğün evine gitme. Eğer sana sorarlarsa da dışarı çıkınca beni gücendirdi, ben de ona küstüm, eve gidip yattım. Bundan başka bir şey bilmiyorum de.”

Gelin pınara doğru giderken Çerçi de oradakiler farkına varmasın diye hemen güzel bir türküye başlamış. Turna da sessiz ama hızlıca giderek Akpınar’a varmış. Öksüz Yakup da çalılıkların arasından çıkmış, iki âşık kavuşmuşlar birbirlerine ama orada duramamışlar hemen kaçıp bilinmedik bir diyara gitmişler.

Biz gelelim düğün evine. Çerçi çok geç vakte kadar türkü söylemiş oradakileri oyalamış; sabah olmadan da yükünü yükletip sessizce oradan uzaklaşıp sırdaş kadem basmış.

Sabah olup da gelin götürme hazırlığı başlayınca bakmışlar ki gelin yok. Aramış sormuşlar ama nafile, gelin yok! Akşamki sohbette olanların aklına akşam Akpınar’a su getirmeye gittiği gelmiş. Hemen Akpınar’ın çevresini ve köyün her tarafını gezmişler ama bulamamışlar. Çerçi’nin, Öksüz Yakup’la bir alakasının olduğunu düşünmüşler. Turna, Öksüz Yakup ile kaçtı gitti diye karar verilmiş ve oğlan evinin seğmenleri elleri boş gerisin geri dönüp gitmişler. Turna’nın babası bu duruma çok kızmış ama yapacak bir şeyi de yokmuş. Oğlan evinden özür dileyerek, hırsla kalkmış.

Turna ile Öksüz Yakup, o gece sabaha kadar koşarcasına oradan uzaklaşmışlar. Önce Toros Dağları’nda bir mağaraya yerleşmişler. Mağarada bir müddet kaldıktan sonra da Kadirli tarafına göçüp dağlık bir köye gelmişler. O köyde uzunca bir süre kalmışlar. Gün geçtikçe köye alışan Öksüz Yakup iş bulmuş çalışmış.

Bir süre sonra Turna hamile kalmış. Bu çocuğa her ikisi önce sevinmiş ama gurbette ve yalnız oldukları için de dertlenirlermiş hallerine. Kocası işte iken Turna evde kocasını bekler oyalanırmış. Günler geçmiş, bir kış günü vakit gelip çatmış. Bir oğlan çocukları olmuş.

Çocuk tipili, boranlı bir zamanda dünyaya gelmiş. Çocuğa bir isim koymak gerekmiş. Bu çocuğun adını ne koyalım diye düşünürken Turna, Öksüz Yakup’a: “Bey, bu çocuğa gelenek icabı şu güne göre bir isim vermemiz gerekiyor. Öyleyse çocuğumuzun adını Boran koyalım,” demiş, Öksüz Yakup da kabul etmiş.

Öksüz Yakup ile Turna, o köyde iki üç yıl kalmışlar. Bir gün Bey’in hala kendilerini arattığını duyup korkmuşlar. Şöyle düşünmüşler “Nasıl olsa Bey bizi bulur, hiç affetmez ve bizi öldürtür. Öyleyse biz bu

diyarı da terk edelim.” O günlerde ilkbahar gelmiş ve aşiretler yaylalara göç etmeye başlamış. O zamanlar Çukurova ve İç Anadolu’da çok sayıda göçer aşiret varmış. Bunlardan bir bölümü de Çingene aşiretleriymiş. Bunların bazıları elek, kalbur ve sarat yapar; bazıları da kamış ve hayıt çalısından çeşitli sepetler ve ekmek selesi yapıp satar, geçimlerini böyle sürdürürlermiş. Bu aşiretlerden biri olan Kuyumcu Aşireti, daha çok demircilik yapar ve böyle tanınır. Aşiretlerinin çok değişik at arabaları varmış. Bu arabalara genelde camız koşarlarmış. Kışın Çukurova’da, yaz aylarında ise Toros dağlarını aşır İç Anadolu’ya gidip güz mevsimine kadar orada kalırlarmış.

Konar-Göçer aşiretler, devlete vergi vermiyor, delikanlılarını askere göndermiyorlarmış. Bu nedenle de devlet onlar için oldukları yere iskân emri çıkarmış. İşte o günlerde Turna ile Öksüz Yakup, Kuyumcu Aşireti’nin kabilelerinden biri ile konuşmuşlar ve aralarına katılıp onlarla Çorum’a kadar gitmişler. Yakup ile Turna’nın dâhil olduğu aşiret, Çorum civarında oldukları bir zaman, devlet fermanı ile Çorum’un Sarimbey Köyü’ne iskân edilmiş. Turna ile Öksüz Yakup’un burada bir de kızları olmuş ancak birkaç yıl içinde ikisi de vefat etmiş. (Taşkaya, 2018:48-56).